

Van 'geslacht' naar 'gender'

Een radicale verandering

De 'Dikke van Dale' meldde onlangs dat de nieuwe editie genderinclusief wordt. Alle 'de-woorden' die een persoon aanduiden, maar die niet per se verwijzen naar een biologisch geslacht, worden voorzien van m, v, én de genderneutrale x. Bijvoorbeeld: *de minister, de voetballer, de held, de bakker of de crimineel.*

Volgens Van Dale is dit het gevolg van de veranderende opvattingen in de samenleving. Steeds meer mensen bedienen zich van genderinclusieve mogelijkheden.

In dit artikel wil ik beschrijven wat die veranderende opvattingen inhouden, en wat de aanpassing in het bekendste woordenboek van de Nederlandse taal zegt over onze samenleving. Ik begin met een korte schets van de geschiedenis van het woord 'gender'.

Woordgeslacht

Alle woorden hebben een grammaticaal geslacht: mannelijk, vrouwelijk of onzijdig. In een woordenboek lees je bijvoorbeeld: stoel (m), muziek (v), huis (o). Dit woordgeslacht heet in het Engels 'gender'. In het Nederlands wordt de Latijnse term 'genus' gebruikt. In 1940 zegt een Engels woordenboek dat je over schepselen niet kunt zeggen dat ze van het mannelijke of vrouwelijke gender zijn. Wie dat doet, maakt een geintje of begaat een blunder, want bij schepselen spreek je van *sex* (in het Nederlands: sekse of geslacht). Toch raakte het gebruik van het woord 'gender' als het over mensen gaat, in zwang. Hoe is dat gegaan?

Afwijkende verlangens

In de jaren '60 behandelden de psycholoog/seksuoloog John Money en de psychiater Robert Stoller mensen met afwijkende seksuele verlangens en gedrag, zoals seksueel fetisjisme, travestie, pedoflie, en met transseksualisme (de wens om van geslacht te veranderen). Ze vonden dat je die gedragingen en gevoelens niet zomaar kunt afkeuren. Seksualiteit is in hun ogen namelijk een wezenlijke en basale menselijke behoefte, zoals eten en drinken. En bij de ervaring van het man-zijn of vrouw-zijn spelen behalve iemands biologische geslacht veel meer factoren een rol. Daarvoor introduceerden ze de

term *genderidentiteit*. Money was betrokken bij zogeheten geslachtsveranderende operaties in de Johns Hopkins Gender Kliniek, Stoller schreef het boek *Sex and Gender* (1968).

De creatieve mens

Het was de tijd van de invloedrijke humanistische psychologie van Abraham Maslow en Carl Rogers.¹ Net als de filosoof Rousseau (1712-1778) kenden zij de mens positieve eigenschappen toe, zoals creativiteit en liefde, en ze geloofden dat ieder mens verlangt naar heelheid en zelfverwerkelijking. Maar helaas, de samenleving is onderdrukkend en staat met geboden en verboden dat verlangen in de weg. De psychologie moet in die zieke samenleving bij het individu de mogelijkheid tot zelfverwerkelijking aanboren. Het vrij beleven van seksuele gevoelens hoort daar zeker bij.

De Romantiek ziet de mens als een uniek persoon die op zoek moet naar zijn eigen innerlijke kern om die te ontplooien

De seksuele revolutie werd een feit. En die maakte deel uit van de veel bredere culturele revolutie, waarin de ideeën van Verlichting en Romantiek doorwerkten. De Verlichting ziet de wereld als materiaal waarover de mens vrij en naar eigen inzicht kan beschikken. Hij kan er mee experimenteren en manipuleren. De Romantiek ziet de mens als een uniek persoon die op zoek moet naar zijn eigen innerlijke kern om die te ontplooien. Je eigen geslachtelijke identiteit moet je ook zelf – al experimenterend – ontdekken en ontplooien. Geboden van God die voor iedereen gelden, zijn er niet.²

Maatschappelijke rolverdeling

Ook feministen gingen het woord 'gender' gebruiken. In 1972 verscheen *Sex, Gender and Society* van Ann Oakley. Zij

bestrijdt het idee dat verschillen tussen mannen en vrouwen 'natuurlijk' zijn (in de genen zitten) en als vanzelf leiden tot de gangbare maatschappelijke rolverdeling: mannen (agressief en intellectueel) horen in de harde buitenwereld, vrouwen (verzorgend) horen thuis. Volgens Oakley en andere feministen is deze rolverdeling een onderdrukkende vorm van patriërchaat. Ze noemen het een *genderpatroon* met *genderrollen*, dat door de samenleving, lees: de mannen die het voor het zeggen hebben, en machtige instituten zoals de kerk, wordt opgelegd.

Binair systeem

In de jaren '90 ging Judith Butler met haar boek *Gender Trouble: Feminism and Subversion of Identity* een stap verder. Volgens haar is ons vrouw-zijn of man-zijn net zomin als de maatschappelijke genderrollen terug te voeren op onze biologische sekse. Het ontstaat doordat we voortdurend allerlei tekens herhalen die ons aangereikt worden. We leren bijvoorbeeld 'hij' en 'zij' te zeggen, we noemen jongens stoer en meisjes lief en we zeggen dat jongens niet huilen. Vrouwen dragen rokken, roze hoort bij meisjes, blauw bij jongens. Al die dingen bij elkaar, en niet ons geslacht, vormen ons *gender*. Niemand is of heeft een gender bij de geboorte. Butler heeft moeite met dit hele systeem van tekens omdat het 'binair' is: het gaat uit van vastliggende normen voor twee genders. Het is ongunstig voor vrouwen, maar ook voor mensen die vanwege hun seksuele voorkeur of gedrag niet passen binnen die tweedeling. Volgens Butler wordt het systeem in stand gehouden doordat heteroseksualiteit de norm is in de samenleving. Voor die norm is immers het onderscheid tussen man en vrouw nodig.

Butler radicaliseerde de ideeën van Simone de Beauvoir, die al in 1949 schreef dat je niet als vrouw op de wereld komt, maar dat je vrouw wordt. Volgens De Beauvoir vormt het leven een voortdurende uitdaging voor vrouwen én mannen om een 'zelfontwerp' te maken.

1 Jessica Grogan, *Encountering America. Humanistic Psychology, Sixties Culture & the Shaping of the Modern Self*, New York, 2013.

2 Over Verlichting en Romantiek: Andreas Kinning, *De onzichtbare maat. Archeologie van goed en kwaad*, Prometheus, 2020, en Carl Trueman, *The Rise and Triumph of the Modern Self. Cultural Amnesia, Expressive Individualism, and the Road to Sexual Revolution*, Crossway Books, 2020.

Genderidentiteit

Voor Money en Stoller is gender iets wat in de mens zit; voor Oakley is het een opgelegd maatschappelijk patroon; voor Butler iets wat de persoon zich eigen maakt doordat het opgedrongen wordt. Wat al deze auteurs gemeen hebben, is hun afkeer van normen die samenhangen met het man-zijn en vrouw-zijn.

Hun gebruik van het woord 'gender' werd overgenomen, hun denkbeelden werkten door.

Wat al deze auteurs gemeen hebben, is hun afkeer van normen die samenhangen met het man-zijn en vrouw-zijn

In onze samenleving is de overheersende norm geworden dat het onderscheid tussen man en vrouw geen rol mag spelen. Niet bij de manier waarop je je persoonlijke leven vorm geeft, niet bij maatschappelijke verhoudingen en omgangsvormen en ook niet als het gaat om je seksuele verlangens en gedragingen. Het biologische geslacht ('dat wat tussen je benen zit') doet er niet toe. Want het gaat om dat wat jij denkt en voelt te zijn ('dat wat tussen je oren zit'). En dat heet nu je *genderidentiteit*. Dat kan van alles zijn. Je kunt je helemaal man voelen of helemaal vrouw, maar net zo goed van allebei wat, of nu eens dit en dan weer dat, of geen van beide. Je *genderexpressie*, de manier waarop je uiting geeft aan je identiteit, is

3 Ontwikkeld door ILGA-Europe – the European Region of the International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association.

4 Zie over dit voorstel: Perry Storm, 'De agressie van de transbeweging', in *Nader Bekeken*, jrg. 28, nr. 9, sept. 2021, p. 325-328.

5 Zie www.woordenwereld.nl/files/openbaar/nader_bekeken/artikelen/2021/junAVM.pdf: Kerken die de Bijbel niet gebruiken 'als een normatief instrument voor het definiëren van genderrollen' krijgen daarvoor een vol punt, kerken die dat wel doen, scoren op dit onderdeel niet.

6 *De Volkskrant*, 11 januari 2022.

ook belangrijk. En natuurlijk je seksuele gevoelens en gedragingen.

Beïnvloeding en beoordeling

Er wordt hard gewerkt om deze nieuwe norm te verspreiden. Plaatselijk, landelijk, op Europees en op wereldniveau. Door regering en politiek, in het onderwijs, door lobbyorganisaties, kerken en de media. De bedoeling is een maatschappelijke verandering teweeg te brengen.

Bekende en minder bekende rolmodellen stralen uit hoe goed het is om de ruimte te hebben 'volledig jezelf te zijn'. Anderen hanteren een meetlat. Zo is er Rainbow Europe³, een ranglijst die landen beoordeelt op hun lhbt-vriendelijkheid wat betreft wetgeving en sociaal klimaat. Een van de positieve punten van Nederland op deze lijst is de voorgestelde transgenderwet. Die moet het mogelijk maken om het geslacht op de geboorteakte te laten veranderen zonder dat daarvoor een deskundigenverklaring nodig is. Minpuntje is dat het wetsvoorstel niet de mogelijkheid vermeldt om een genderneutrale aanduiding in de akte te zetten. Inmiddels is er overigens een amendement op het voorstel ingediend om ook dat te regelen.⁴

Kerken worden beoordeeld door de Rainbow Index of Churches.⁵

Het woordenboek

Er zijn inmiddels benamingen ontstaan voor allerlei genderidentiteiten. Iemand die zich identificeert met het andere geslacht, is trans(-gender). Iemand die dat af en toe doet, is fluïde. Wie niet past in het binaire systeem, is non-binair. Wie zich noch man noch vrouw voelt, is queer. Wie zich liever aanduidt met de aard van de eigen seksuele gevoelens (of het ontbreken ervan), kan zich homo-, bi-, pan- of aseksueel noemen. Het woord 'transgender' fungeert ook als parapluuterm voor een heel scala aan gendergevoelens en -gedrag.

En nu keert het woord 'gender' terug naar waar het vandaan kwam: de grammatica. De makers van de Dikke van Dale hebben besloten om aan een aantal woorden een nieuw *grammaticaal* geslacht (genderneutraal) toe te kennen, omdat deze woorden ook gebruikt worden voor mensen die zich niet identificeren met een van de twee *biologische* geslachten. Dat is een ingrijpende aanpassing. 'Zoiets wordt alleen gedaan als een verandering structureel en duurzaam is. Op het moment

dat je iets in de Dikke van Dale verandert, verander je het nooit meer terug', zegt de hoofdredacteur.⁶ 'Een woord als vader is voor veel mensen nog uitsluitend mannelijk, dus dat krijgt nog geen x. Maar dat kan over tien of twintig jaar anders zijn.' Het is inmiddels immers mogelijk dat een transman (iemand die biologisch vrouw is, maar zich identificeert als man, al dan niet met een gedeeltelijk aangepast lichaam) een kind baart, en dat een transvrouw (iemand die biologisch man is, maar zich identificeert als vrouw, al dan niet met een gedeeltelijk aangepast lichaam) een kind verwekt. En als de voorgestelde transgenderwet door het parlement wordt aangenomen, wordt dat min of meer 'normaal'. Wie is dan vader, wie is moeder? En *wat* is dan een vader of een moeder?

De ingreep in het woordenboek illustreert dat de nieuwe genderopvattingen in de samenleving door velen zijn aanvaard. En voor zover mensen er nog niet in meegaan, zal dit hun een duwtje in de gewenste richting geven. Want bij genderneutrale woorden passen niet de mannelijke en vrouwelijke voornaamwoorden hij/hem/zijn en zij/haar/haar. Dat dwingt

iedere taalgebruiker om andere te kiezen. Voorgesteld is al: hen en hun. Wie het bijvoorbeeld heeft over een minister die zich als genderneutraal identificeert, moet dan zeggen: 'hen is in overleg met hun ambtenaren'. Hoe vaker je deze *genderneutrale* taal gebruikt, hoe vanzelfsprekender *genderinclusiviteit* (het erkennen van alle denkbare genders) zal lijken te zijn.

Verwarring

Ooit was het een onmogelijkheid om het woord 'gender' te gebruiken als het over mensen ging. Nu is het de bedoeling dat iedereen zijn eigen persoonlijke gender heeft of is. Verschillen tussen mannen en vrouwen zijn goeddeels verdwenen en voor zover ze er nog zijn, moeten ze verdwijnen. Alleen individuele verschillen tellen. De woorden 'man' en 'vrouw', 'jongen' en 'meisje' lijken geen betekenis meer te hebben. Paradoxaal genoeg wordt die betekenis nu opgehangen aan stereotypen. Wie graag met auto's speelt en stoer is, moet wel

Begrippenlijst

Geslacht/sekse – het feit dat je biologisch een man of een vrouw bent. Het heeft betekenis en consequenties.

Gender – woord dat sinds de vorige eeuw gebruikt wordt voor de manier waarop je je geslacht ervaart én voor de persoonlijke en culturele vormgeving van het man- en vrouw-zijn. Tegenwoordig vervangt *gender* steeds vaker de woorden *geslacht* en *sekse*, omdat geslacht geen betekenis zou hebben.

Toegekend gender – term die gebruikt wordt in plaats van *vastgesteld geboortegeslacht*.

Genderidentiteit – je eigen ervaring dat je al of niet, meer of minder, man of vrouw bent.

Genderexpressie – de manier waarop je uitdrukking geeft aan je genderidentiteit.

Gendernonconform – ervaringen, eigenschappen of gedragingen die afwijken van de normen die gelden voor je geboortegeslacht/toegekende gender.

Genderspectrum – het hele scala aan mogelijke individuele genderidentiteiten en -expressies.

Genderfluiditeit – de veranderlijkheid van individuele genderidentiteiten en -expressies.

Genderdysforie – een minstens zes maanden durend duidelijk verschil (incongruentie) tussen het door iemand ervaren en uitgedrukte gender, en het toegekende gender; gepaard aan aanmerkelijke lijdensdruk en belemmeringen op sociaal, professioneel of ander vlak.

Dit is de omschrijving waarmee genderdysforie in 2013 werd opgenomen in de DSM-V, een lijst die aangeeft welke verschijnselen in de psychiatrie beschouwd moeten worden als stoornis, en hoe die stoornissen dan genoemd worden. Op de omschrijving volgt een opsomming van allerlei manieren waarop genderdysforie zich kan manifesteren bij volwassenen en kinderen.

Uitgangspunt van de DSM-V is niet het bestaan van twee geslachten, maar een veelheid aan genders. Gendernonconforme gevoelens en gedragingen op zichzelf worden niet als stoornis beschouwd. Omdat mensen door die gevoelens leed kunnen ervaren, werd genderdysforie toch opgenomen in de lijst. De erkenning van dat leed moet waarborgen dat ze medische zorg krijgen die hun ervaren gender bevestigt.

een jongen zijn, wie van barbies en de kleur roze houdt, is vast een meisje. Bij mannen en vrouwen zijn uiterlijk en seksuele aantrekkelijkheid steeds belangrijker geworden. Wellicht heeft dat te maken met wat iemand zo'n honderd (!) jaar geleden opmerkte: 'Bij consequent doorgevoerde *gelijkheid* van de mensen en socialisatie *blijft* het *sexe-verschil* (bedoeld is het seksuele verschil, ISS) – ja, als alle andere verschillen gaan wegvallen, wordt *het sexe-verschil allesbeheersend* in de maatschappij en kan geen man meer aan de vrouw *denken*, zonder niet direkt ook de *sexe* in het centrum van zijn denken te zien.'⁷

In deze verwarrende situatie moeten jongeren en ouderen telkens opnieuw (want alles is vloeibaar) voor zichzelf vaststellen wie en wat ze zijn en willen zijn. Ben ik man? Ben ik vrouw? Wil ik dat? Of iets anders? Dat heet vrijheid en zelfbeschikking. Maar hoe doe je dat, als je eigenlijk geen idee hebt wat het uitmaakt of is om man of vrouw te zijn, of waaraan je dat kunt aflezen?

Roeping

God zelf heeft het verschil tussen de seksen ingeweven in de schepping. We krijgen onze geslachtelijkheid en onze seksuele gevoelens als een geschenk van Hem. Het is belangrijk om dat te blijven erkennen in een samenleving waar dat besef zo goed als verdwenen is.

Bij het geschenk hoort de roeping om het te gebruiken in dienst van de Gever, als zijn beeldragers. Dat gaat niet vanzelf. Lang niet iedereen ervaart het eigen geslacht zomaar als een mooi geschenk. En de man-vrouwverschillen leiden echt niet rechtstreeks tot een goede maatschappelijke rolverdeling. Het gelijk van de feministen is dat er wat dat betreft veel verkeerd gegaan is en gaat.

De Regenboog Index wil kerken ervan weerhouden om de Bijbel te gebruiken als een normatief instrument. Toch kunnen we alleen daar de wijsheid vinden die we nodig hebben om hier en nu gestalte te geven aan onze roeping.⁸ ■

7 A. Janse, *Eva's dochters*, 1923, heruitg., De Vuurbaak, Groningen, p. 84.

8 Zie daarover in dit nummer van *Nader Bekeken* mijn 'Beeldragers (m/v) van God' in de rubriek Gelezen.

**Voor zover mensen
nog niet meegaan
in de nieuwe
genderopvattingen,
zal dit hun een duwtje
in de gewenste
richting geven**

